

BENDA, JAN:***TEROR V POHRANIČÍ ČESKÝCH ZEMÍ V LETECH 1938–1939. K PŘÍČINÁM ÚTĚKU A VYHÁNĚNÍ ČECHŮ, ŽIDŮ A NĚMECKÝCH ANTIFAŠISTŮ.*****POWERPRINT, PRAHA 2021, 332 S.****ISBN 978-80-7568-429-5***Štěpánka Miňová*

Rok 1938 lze v moderních československých dějinách označit bezpochyby za zásadní a přelomový. V jeho průběhu se naplnil osud první Československé republiky (ČSR), státu, který při svém vzniku v roce 1918 dostal do vínku rozmanité národnostní složení svých obyvatel, jež důležitým způsobem formovalo jeho téměř dvacetiletou existenci. Projevilo se to negativním způsobem právě během osudového roku 1938, kdy postupně vygradoval problém s německou menšinou, jejímž reprezentantem se stala Sudetoněmecká strana (SdP), a kdy se po sjezdu v Karlových Varech (duben), tzv. částečné mobilizaci (květen), misi lorda Waltera Runcimana (srpen–září) konala konference v Mnichově, kde se rozhodlo o postoupení části pohraničního území Německé říši.

Čtenáři se do rukou dostává monografie Jana Bendy s názvem *Teror v pohraničí českých zemí v letech 1938–1939. K příčinám útěku a vyhánění Čechů, Židů a německých antifasistů* (Praha 2021), v níž autor v jistém slova smyslu navazuje na svou předchozí knihu a snaží se podrobněji analyzovat důvody migrace z českého pohraničí během let 1938–1939, tedy v období samotného závěru existence první Československé republiky a na prahu druhé republiky.¹

Strukturu publikace tvoří celkem 35 nečíslovaných kapitol, a to včetně úvodu a závěru. Práce je chronologicky řazena od stěžejního období roku 1938 až do počátku pomnichovské republiky. Úvodní části monografie se detailně věnují příčinám vzniku migračního procesu obyvatel z pohraničí českých zemí, zapříčiněného nejen postupně se zhoršující vnitropolitickou situací, ale i agresivní politikou nacistického Německa, jež významně ovlivnila zdejší německojazyčné obyvatelstvo. Již od přelomu let 1937–1938 se stupňovalo napětí mezi radikálními přívrženci SdP a obyvatelstvem, které se vymezovalo vůči nacistickým ideovým a rasovým názorům a myšlenkám. Zásadním momentem se pro koexistenci Čechů, Němců a Židů v pohraničních oblastech stal

¹ BENDA, Jan: *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí v letech 1938–1939*. Praha 2013.

anšlus Rakouska k Německé říši v březnu roku 1938. Sudetoněmecká strana a její představitelé zesílili velmi záhy jak svou nenávistnou rétoriku vůči ČSR, tak svou propagandistickou činnost v pohraničí namířenou proti německým antifašistům, Čechům a Židům. Autor zmiňuje několik ukázkových případů uvedených v situačních zprávách a záznamech z jara roku 1938, jež hovořily o individuálních násilných útocích a incidentech, k nimž docházelo na některých místech v pohraničí.

Tyto události a prostupující násilné tendence vyústily v každodenní zhoršování životních podmínek Čechů a německých antifašistů. Benda v této souvislosti poukazuje na skutečnost, že násilné projevy a fyzické násilí uplatňované henleinovci vůči obyvatelstvu zapříčinily nejen postupnou migrační vlnu z pohraničí, ale že svou roli v tomto procesu sehrálo rovněž i ohrožení jeho dosavadní, ale i budoucí hospodářské existence. V této spojitosti lze uvést některé příklady perzekučních opatření ze strany SdP, mezi něž patřily bojkotování českých a německých antifašistických obchodníků a živnostníků nebo přísný zákaz nakupovat u Čechů a Židů. Autor se v samostatné části publikace věnuje i životním podmínkám a perzekuci židovského obyvatelstva.

V kontextu zabývajícím se vyostřenou politickou situací v průběhu září 1938 nelze opomenout kapitoly, v nichž autor na základě pramenů a literatury detailně rekonstruuje jednotlivé místní události z pohraničních území. Tato část publikace podává ucelený obraz dobové velmi složité situace, která mimo jiné vedla k opouštění domovů a k útěkům do vnitrozemí a již lze informacemi a obsahem považovat za velmi přínosnou. Masový odchod obyvatel je vcelku pochopitelně sledován ve značné míře až po uzavření mnichovské dohody, která znamenala pro pohraničí zásadní zlom. Najednou se v československém vnitrozemí objevovali lidé, kteří přicházeli z oblastí patřících nyní již jinému státu. Benda v této stěžejní části své monografie líčí situaci v oblastech odstoupených Německu, kde na mnoha místech docházelo k pronásledování a k brutálnímu teroru nepohodlných „nepřátelských“ skupin obyvatel (Češi, Židé, němečtí antifašisté). Zároveň věnuje zvýšenou pozornost osudům konkrétních lidí, resp. uprchlíků, které změna režimu donutila k nevídanému kroku, a to k opuštění vlastního domova.

Těžkosti, násilnosti a příkoří, které autor dokládá na značném množství příkladů z okupovaných oblastí a jimž byli obyvatelé krátce po zaboru vystavováni, si lze jen obtížně představit. Benda konstatuje, že uvedený přehled násilných případů a výtržností je pouze ilustrativní, neboť je možné předpokládat, že rozměr těchto činů byl daleko širší, a že je proto nezbytné tuto problematiku dále studovat.

Autor se v dalších kapitolách soustřeďuje nejen na osudy jednotlivých uprchlíků, které situace donutila opustit své domovy, ale zaměřuje se i na otázku vyhánění a vyhošťování Čechů a Židů, jež se stalo charakteristickým jevem v celém okupovaném pohraničí. Neopomíná správně dodat, že státem nařízené evakuaci podléhali pouze aktivní státní zaměstnanci a jejich rodiny, a že se evakuace ostatního civilního obyvatelstva netýkala. Další část knihy popisuje kromě výše zmíněné problematiky také nelehký život českého obyvatelstva v okupovaném území, např. otázku školství, neboť české děti musely docházet do německých škol.

Závěrečná část knihy věnuje pozornost osudu Židů. Autor konstatuje, že v pramenech z oné doby lze nalézt celou řadu příkladů vyhánění Židů krátce po obsazení území. Benda pro ilustraci zmiňuje osud skupiny 20 Židů ze Znojma, kterou nacisté odsunuli v říjnu 1938 na demarkační linii. Než československé úřady umožnily vstup obyvatelům židovské národnosti na zbývajícím československém území (listopad 1938), museli židovští uprchlíci téměř měsíc živořit v nelidských podmínkách a bez střechy nad hlavou u obcí Hrušky a Lanžhot. V úplném závěru knihy pak autor obecně shrnuje československo-polské spory o Těšínsko a následnou okupaci Těšínska.

Závěrem lze bez jakékoli pochybnosti konstatovat, že monografie Jana Bendy *Teror v pohraničí českých zemí v letech 1938–1939. K příčinám útěku a vyhánění Čechů, Židů a německých antifašistů* představuje velice hodnotnou a přínosnou publikaci založenou na prostudování vydaných i nevydaných pramenů, již doplňuje reflexe značného množství odborné literatury. Prezentované výsledky autorova výzkumu přinášejí celistvý pohled na události a tehdejší poměry v okupovaném pohraničí v období po Mnichovské konferenci. Autorovi se současně podařilo na konkrétních příkladech ilustrovat nesnadnou a mnohdy zoufalou situaci části obyvatel první Československé republiky, kteří se takřka ze dne na den ocitli nejen na území jiného státu, ale i pod nadvládou brutálního a nepřátelského nacistického režimu. Z tohoto důvodu lze Bendovu publikaci doporučit jak odbornému, tak i laickému čtenáři.

Mgr. Štěpánka Miňová
Katedra historických věd
Fakulta filozofická
Západočeská univerzita v Plzni
Sedláčkova 38
301 00 Plzeň
Česká republika
e-mail: stepmino@uk.zcu.cz